

Småbarns sexualitet

- En handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik

Nina Lindström

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	7306
Författare:	Nina Lindström
Arbetets namn:	Småbarns sexualitet- en handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik
Handledare (Arcada):	Marina Arell- Sundberg
Uppdragsgivare:	Barnvårdsföreningen i Finland rf.
<p>Sammandrag:</p> <p>Till föräldrars, vårdnadshavares och personal inom småbarnspedagogikens uppgift hör att stöda barns tillväxt och utveckling mot en sund riktning. I det är också sexualfostran en viktig del. Att veta när och framförallt på vilket sätt man ska prata om sexualitet med småbarn upplever många vuxna en stor osäkerhet kring och då man inte vet vad som är relevant och åldersenligt att ta upp, är risken stor för att man försöker undvika dessa diskussioner. Målsättningen med det här examensarbetet är därför att öka de vuxnas kunskap om hur småbarns sexualitet och sexuella utveckling ser ut. Genom projektet Sexualfostran för småbarnsföräldrar är Barnvårdsföreningen i Finland r.f. beställare av det här examensarbetet. Examensarbetet är ett verksamhetsinriktat arbete och som metod har produktutveckling använts. Resultatet av produktutvecklingen är en elektronisk handbok om småbarns sexualitet som är tänkt att användas av föräldrar och vårdnadshavare till barn i åldern 0-6 år och professionella inom småbarnspedagogiken. Den teoretiska referensramen är socialpedagogiskt förhållningssätt, barnperspektiv och barns perspektiv samt kommunikation. Frågeställningarna i arbetet är 1. Hur ser den sexuella utvecklingen ut för barn i åldern 0-6 år? och 2. Hur kan föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik stöda barns sexuella utveckling? För att få svar på frågorna har en litteraturoversikt gjorts och materialet har analyserats genom en deduktiv innehållsanalys. Resultatet har sedan sammanställts till handbokens innehåll. Förutom information till de vuxna innehåller handboken också övningar och tips som man kan använda sig av tillsammans med barnen för att på så vis ge dem möjlighet till att utveckla ett tryggt förhållningssätt till sig själv och sin sexualitet.</p>	
Nyckelord:	Barn, sexualitet, utveckling, föräldraskap, småbarnspedagogik, Barnvårdsföreningen r.f.
Sidantal:	32+20
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	26.5.2020

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Services
Identification number:	7306
Author:	Nina Lindström
Title:	The sexuality of small children- a guidebook for parents, legal guardians and professionals within early childhood education
Supervisor (Arcada):	Marina Arell- Sundberg
Commissioned by:	Barnavårdsföreningen i Finland rf.
<p>The parents, legal guardians and professionals within early childhood education play a big part in supporting children's growth and development. An important part of this is sexual education. A vital point in sexual education is to know how and when to speak about it with small children. Adults in general are very insecure when it comes to talking about this subject with children because they do not have the knowledge of what is appropriate and relevant to tell small children in different ages. This may result in avoiding the discussions altogether. The aim with this thesis is to increase adult's knowledge on how small children's sexuality and sexual development looks like. The thesis is a commission from Barnavårdsföreningen i Finland r.f. and it is a part of their project Sexual education for small children's parents. This thesis is vocationally- oriented and I use product development as my method. The result of my product development is an electronic guidebook about small children's sexuality. The guidebook is intended for parents with children in the age of 0-6 and professionals within the early childhood education. The theoretical framework is a social pedagogical approach, a child-sensitive approach and communication. The questions in this thesis is 1. What does the sexual development for small children in the age of 0-6 years look like? and 2. How can adults, legal guardians and professional's within early childhood education support the children's sexual development? To be able to answer these questions a literature review has been made. The material has also been analysed with deductive content-analysis. The result of this content is presented in the guidebook. In addition, for information to the parents, the guidebook also contains exercises and hints on how to discuss these subjects with small children. Through the right kind of discussion, the children can develop a confident approach to themselves and their sexuality.</p>	
Keywords:	Children, sexuality, development, parenthood, early childhood education, Barnavårdsföreningen r.f.
Number of pages:	32+20
Language:	Swedish
Date of acceptance:	26.5.2020

INNEHÅLL

1	Inledning.....	6
2	Målsättning.....	7
3	Arbetets ämnesområde.....	7
3.1	Sexualfostran för barn	8
3.2	Föräldrars och vårdnadshavares syn på barns sexualitet	9
3.3	Personal inom småbarnspedagogikens syn på barns sexualitet	9
4	Etiska aspekter	11
5	Teoretisk referensram	12
5.1	Socialpedagogiskt förhållningssätt	12
5.2	Barnperspektiv och barns perspektiv	13
5.3	Kommunikation	14
6	Metodbeskrivning.....	15
6.1	Startskedet	16
6.2	Planering	17
6.3	Inledningsskedet.....	17
6.4	Bearbetning	19
6.5	Granskning	19
6.6	Slutskedet.....	20
6.7	Färdig produkt	20
7	Resultat	20
7.1	0-2 åringar	22
7.2	2-4 åringar	23
7.3	4-6 åringar	23
8	Diskussion	24
8.1	Metod.....	24
8.2	Process.....	26
8.3	Produkt	27
8.4	Förslag till utveckling och fortsatt forskning	28
	Källor	29
	Bilaga 1 Inklusions- och exklusionskriterier.....	32

Figurer

Figur 1. Salonens modell för produktutveckling.....	16
--	-----------

1 INLEDNING

Barns sexualitet och hur man som vuxen kan stöda den, synliggörs nu och då genom olika kampanjer i media. Till exempel Yles *Min kropp är min* (Svenska Yle 2019) och Befolkningsförbundets *Allas rätt till att bestämma över sin egen kropp* (Befolkningsförbundet) hör till de som varit mest synliga under de senaste åren. Trots att det idag finns en större öppenhet i vårt samhälle är barns sexualitet fortfarande ett tabubelagt ämne. Missförstånd och misstolkningar kring vad det innebär och oro för omgivningens reaktioner gör det till ett ämne som inte är så lätt att prata om. Det här leder till att många vuxna, både föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik, känner sig osäkra och inte vet hur eller om man ska prata om sexualitet med barn. Då man inte är säker på vad som är relevant och åldersenligt att ta upp med barnen finns det en risk att man försöker undvika diskussioner om sexualitet och först pratar med barnen om det då de själva ställer frågor kring ämnet, vilket Ingman- Friberg & Cacciatore (2016 s.27) menar är för sent. De vuxnas uppgift är att stöda barnets tillväxt och utveckling mot en sund riktning och sexualfostran är en viktig del i det.

Barnavårdsföreningen i Finland r.f. är landets äldsta och enda svenska barnskyddsorganisation och med sitt arbete stöder de barn, unga och föräldrar. Genom att i ett tidigt skede producera service till dem vill man ge förutsättningar för en bättre barndom och ett stärkt föräldraskap. (Barnavårdsföreningen) Med sitt projekt *Sexualfostran för småbarnsföräldrar* är Barnavårdsföreningen beställare av det här examensarbetet som är ett verksamhetsinriktat arbete där resultatet är en produkt; en handbok. Handboken ska stöda de vuxna när de pratar om sexualfostran med barn i åldern 0-6 år och målsättningen är att öka kunskapen om småbarns sexualitet hos föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogiken.

Av det material som finns att tillgå på svenska i Finland idag är mycket riktat till skolbarn eller till vuxna som har barn eller jobbar med barn i skolålder, medan det är svårare att hitta material att använda som stöd vid samtal om sexualitet med barn i lägre åldrar. Ofta har det material som finns också fokus på säkerhetsfostran; hur man ska förhindra att barn utsätts för sexuella övergrepp, kunna stöda barn som har utsatts för sexuella

övergrepp och/ eller upplysa vuxna om hur de ska känna igen och agera på signaler som tyder på att barn utsätts eller har utsatts för detta. Den här handboken är tänkt att, genom att ge kunskap om vad småbarns normala sexualitet innebär, hur utvecklingen ser ut och hur vuxna ska förhålla sig till den, fungera på ett förebyggande sätt. Att barn i ett tidigt skede får sexualfostran av vuxna som de litar på ger dem möjlighet att utveckla ett tryggt förhållningssätt till sig själv och sin sexualitet.

2 MÅLSÄTTNING

Målsättningen med det här examensarbetet är att ge föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik större kunskap om hur småbarns sexualitet och sexuella utveckling ser ut.

Jag har valt att göra det i form av en handbok till de vuxna som kan användas för att ge barn förutsättningar till att utveckla ett tryggt och sunt förhållningssätt till sig själv och sin sexualitet. Innehållet i handboken är sammanställt från tillförlitliga källor och förutom information till de vuxna rymmer handboken också tips och övningar för hur man tillsammans med barnen kan prata om sådant som rör sexualiteten.

Mina frågeställningar är:

- Hur ser den sexuella utvecklingen ut för barn i åldern 0-6 år?
- Hur kan föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik stöda barns sexuella utveckling?

3 ARBETETS ÄMNESOMRÅDE

För att få insikt i ämnesområdet sammanställdes vetenskapliga artiklar, böcker och nätkällor. Till sökningen av vetenskapliga artiklar användes databaserna EBSCO och Science Direct och sökorden sexual education, early childhood, sexuality, parents, kindergarten, childcare och attitudes i olika kombinationer. Eftersom det inte gick att hitta finländsk forskning eller litteratur på databaserna användes också betrodda hemsidor,

föreskriftsguider och en bok som getts ut av experter inom området i Finland. Allt material har granskats fördomsfritt och kritiskt och kommer att användas i utformningen av handboken.

3.1 Sexualfostran för barn

Människans sexuella utveckling börjar redan i den tidiga barndomen, men den sexuella utvecklingen för småbarn är olik ungas och vuxnas. För barn handlar sexualitet om närhet, kärlek och njutning men också om att utforska kroppen och lära sig om gränser. Det är viktigt att prata om det här och känslor på ett lämpligt sätt för att ett barn ska kunna se den egna sexualiteten som en resurs och en egenskap som inte är beroende av vad hen utför eller av någon annan person. (WHO 2010 s.34-35)

WHO:s standarder för sexualfostran i Europa baserar sig på principer som att sexualfostran ska vara både på en lämplig ålders- och utvecklingsnivå för att barnets sexuella utveckling ska kunna stödjas och skyddas. Istället för den skrämmande bild av sexualitet som målas upp då det negativa som könssjukdomar och oönskade graviditeter lyfts fram vill man med rekommendationerna ge bilden av att sexualitet är en helhet (WHO 2010 s.8). Sexualitet är inte det samma som samlag, det är bara en liten del av de vuxnas sexualitet. Sexualiteten är en stor del av människans personlighet och man anser att en god sexualitet också är kopplad till självkänsla, förmågan att skapa relationer och känslan av att vara accepterad av andra. (WHO 2010 s.16)

Den sexuella fostran borde vara naturlig och anpassad efter barnets personlighet och ålder. Det innebär att barn skyddas från sådant som inte passar utvecklingsnivån och att man inte utsätter det för fakta och erfarenheter som det inte är moget för. Detta finns omnämnt i bland annat artiklarna 19 och 34 i FN:s konvention om barns rättigheter och har varit gällande som lag i Finland sedan 1991. (Lapsenoikeudet)

3.2 Föräldrars och vårdnadshavares syn på barns sexualitet

Barn har rätt till en säker sexualfostran som stöder och skyddar den normala sexuella utvecklingen. Trots att det är en naturlig del i barnets utveckling kan det kännas som en utmaning för föräldrar och vårdnadshavare. Många vuxna känner sig obekväma att prata om det, vilket kan bero på att man inte vill erkänna att barnet har en sexuell drift eller att man saknar kunskap om barns sexualitet och vad som är åldersenligt. (Christensen et al. 2017 s.714) Vad som är en lämplig nivå att föra de här samtalen på för att inte skapa oro och ångestkänslor hos barnet funderar många också över (Stone et al. 2016 s.588-590). Att vara förberedd genom att redan tidigare ha klarlagt sin egen inställning och skaffat sig kunskap är en fördel och minskar risken för att ämnet ska upplevas som genant. Oro för vad andra vuxna ska tycka borde inte få påverka eftersom det kan leda till att man börjar sätta gränser för vad ens barn får säga eller göra. (Stone et.al 2016 s.598-600)

Även att låta bli att prata om sexualiteten är sexualfostran. Via omgivningens reaktioner, som till exempel tystnad och tillrättavisande kan barn snabbt uppfatta att sexualitet är någonting som inte är okej att prata om. Det kan få barn att förknippa sexualiteten med skamkänslor vilket kan påverka den längre fram i livet. (THL, Seksuaalikasvatus)

På Institutet för hälsa och välfärds sidor (THL, Seksuaalikasvatus) skriver man att föräldrar eller vårdnadshavare har de största möjligheterna att beakta barnets individuella behov och utveckling och att sexualfostran ska ses som en del i den övriga fostran. Genom att stöda barn till att få en positiv självbild, lära ut åldersenlig information och erbjuda trygghet och säkerhet kan man stöda sitt barns sexuella utveckling.

3.3 Personal inom småbarnspedagogikens syn på barns sexualitet

Det är inte bara föräldrar och vårdnadshavare som behöver kunskap i ämnet för att kunna stöda barn och bemöta deras tankar och frågor. Också personal inom småbarnspedagogiken ställs inför detta. I Finland finns det inte idag några allmänna överens-

kommelser för hur sexualfostran ska förverkligas inom småbarnspedagogiken och i och med det kan barns funderingar kring sexualitet, kroppen och känslor få väldigt varierande bemötande beroende på pedagogernas kunskap och intresse för ämnet.

Målet för småbarnspedagogiken är att främja ett helhetsmässigt välbefinnande där man stärker en sund självkänsla hos barnet genom respekt för varje barns individualitet. Vårdnadshavarna har det grundläggande ansvaret för sina barns fostran, men småbarnspedagogiken är en viktig del av barnets uppväxt och lärtig där man också stöder och kompletterar hemmens fostrande uppdrag. (Utbildningsstyrelsen 2018 s.7)

Varken barns sexualitet eller sexualfostran nämns tillsvidare i Grunderna för planen för småbarnspedagogiken. Däremot finns det fastslaget att barn ska få handledning i att respektera sin egen och andras kroppsliga integritet (Utbildningsstyrelsen 2018 s.26) samt att man inom småbarnspedagogiken har som uppdrag att utveckla barnens kroppskännedom och kroppskontroll (Utbildningsstyrelsen 2018 s.50).

Ingman- Friberg & Cacciatore (2016 s.42-43) skriver att bristen på enhetliga rekommendationer för hur sexualfostran inom småbarnspedagogiken ska förverkligas innebär att mycket faller på den enskilda pedagogen och hans syn på hur viktigt det är att förverkliga detta vilket gör att sexualfostran inom småbarnspedagogiken är en utmaning. I en förfrågan som författarna gjorde bland personal inom småbarnspedagogiken ansåg de allra flesta att de hade en viktig roll i barnens sexualfostran men att avsaknaden av material och gemensamma spelregler gjorde det svårt att genomföra i praktiken. (Ingman- Friberg & Cacciatore 2016 s.43-44)

Idealet skulle enligt WHO:s standarder vara att den eller de som är ansvariga för sexualfostran skulle ha genomgått någon form av utbildning för att öka sin kunskap inom området och därmed också kunna bygga sin kunskap på faktabaserad information och använda sig av uttryckssätt som inte är stötande för någon (WHO 2010 s.32). Genom en övergripande sexualfostran för barn och unga skulle fler nås av saklig och objektiv information. Barn och unga skulle få kunskap och färdigheter till att fungera i olika situationer och för att kunna skapa grundprinciper och normer för ett accepterat beteende. (WHO 2010 s.3)

4 ETISKA ASPEKTER

I mitt examensarbete tillämpar jag Arcadas riktlinjer för god vetenskaplig praxis. God vetenskaplig praxis innebär bland annat ärlighet, omsorgsfullhet och noggrannhet i undersökning, dokumentering och presentation av de resultat man får. Det betyder också att man respekterar andra forskare och medstudenters arbeten och presenterar resultaten på ett korrekt sätt. God vetenskaplig praxis innebär även att man planerar, genomför och rapporterar projektet på ett sätt som kraven på vetenskapliga metoder förutsätter. (Arcada 2019 s.1-2).

Vilkka & Airaksinen skriver att det krävs noggrannhet av skribenten för att ingen form av plagiat ska uppstå vid produktutveckling. Forskningsresultat och teorier ska ha grundliga hänvisningar till kontrollerade källor och får inte vara förvrängda eller påhitade. (Vilkka & Airaksinen 2003 s.78)

Eftersom barns sexualitet är ett känsligt och tabubelagt ämne är det extra viktigt att vara noggrann på vilket sätt man uttrycker sig. Dels handlar det om att jag som skribent använder mig av ett lämpligt språk för att alla läsare oavsett till exempel familjens sammansättning, könstillhörighet och sexuell läggning ska känna sig inkluderade och kunna använda handboken. Dels handlar det om att i arbetet beakta barnets rättigheter och självbestämmanderätt.

Barnavårdsföreningen har önskat sig ett projekt med temat barns sexualitet och inom ramen av det har jag gjort handboken *Småbarns sexualitet- en handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik*. Barnavårdsföreningen har rätt till att publicera handboken i den här formen på sin hemsida och/ eller på de sociala medier de använder sig av. De kan också välja att trycka upp den i fysisk form om de anser att ett sådant behov finns.

5 TEORETISK REFERENSRAM

Den teoretiska referensramen i det här examensarbetet är socialpedagogiskt förhållningssätt, barnperspektiv och barns perspektiv samt kommunikation. Som blivande socionom är det socialpedagogiska förhållningssättet, där barnets delaktighet och inkludering är central, viktigt. Att kunna hålla ett barnperspektiv i åtanke innebär att man utgår från barns nyfikenhet och intressen. Att samtidigt ha förståelse för barns perspektiv, hur barn uppfattar och ser på saker, bidrar bland annat till att skapa naturliga lärandetillfällen. För att kunna se och förstå barnet är kommunikationen grundläggande. Insikt i hur småbarns kommunikativa utveckling ser ut, men också medvetenhet om på vilket sätt man själv kommunicerar, underlättar mötet.

5.1 Socialpedagogiskt förhållningssätt

I det socialpedagogiska arbetet strävar man efter att alla ska inkluderas i samhällsgemenskapen. Som professionell ska man arbeta resurstänkande vilket innebär att uppmärksamma det goda i individen och styrkorna hen har. Utrymme till alla där de kan och vågar vara delaktiga ska skapas. (Cederlund & Berglund 2017 s.77-78) Det innebär att det behöver finnas ömsesidig empati, respekt och tillit och den professionellas fokus ska ligga på att vara närvarande och att ge den eller dem man jobbar med känslan av att lyckas. (Madsen 2006 s.104–106)

Johansson & Skärgren (2014 s.15-16) skriver att det socialpedagogiska arbetet kan delas in i förebyggande och direkta insatser. Med det förebyggande arbetet vill man förhindra att till exempel problem uppstår medan man med de direkta insatserna jobbar med sådant som redan uppstått. Vid utförandet av socialpedagogiska uppgifter ska man utgå från ett socialpedagogiskt förhållningssätt vilket bland annat innebär att jobba för att ta fram och stärka individens resurser genom att skapa en förtroendefull och trygg relation med respekt och förståelse för den andra. Det här förstärker möjligheten till alla individers delaktighet och upplevelsen att man kan påverka sitt liv. (Johansson & Skärgren 2014 s.16-17)

Nivala & Ryyänen (2019 s.237) skriver att eftersom man med socialpedagogiska förhållningsättet jobbar med ett helhetsbetonande synsätt på individen så passar det ypperligt inom småbarnspedagogiken. Att som pedagog både se barn som de enskilda individer de är och som en del av samhället stöder man barnets utveckling och tillväxt (Nivala & Ryyänen 2019 s.238). Genom att stöda växelverkan kan man förstärka känslan av delaktighet och meningsfullhet. Barnen lär sig och växer då de får leka, undersöka nya saker och uttrycka sig kreativt tillsammans med andra barn och vuxna. Detta förstärker upplevelsen av att aktivt kunna påverka sin egen situation och att se sig själv som en del av samhället. (Nivala & Ryyänen 2019 s.239)

Lärandet sker i samspel med andra och som professionell ska man se till att det finns pedagogiska förutsättningar för det. Med ett socialpedagogiskt förhållningssätt kan individens nyfikenhet användas som en styrka som stöder lärandet. Ett samspel som innehåller glädje och humor kan leda till bättre beslut och arbetsprocess. Läger man märke till framgångar, positiva sidor samt resurser förstärks den goda lärprocessen. (Cederlund & Berglund 2017 s.55-60)

5.2 Barnperspektiv och barns perspektiv

Trots att barnperspektiv och barns perspektiv båda handlar om barnens värld och röst är de inga synonyma begrepp. Barnperspektiv används ofta i betydelsen att vuxna ser barnen och strävar efter att förstå dem och arbeta för deras bästa. Barnperspektiv utgår från hur vuxna ser på barns situation medan barns perspektiv i sin tur utgår från barns egna föreställningar om sina liv (Arnér & Tellgren 2006 s.40).

I barnperspektiv ingår barnens rätt att få uttrycka sig och att få bli lyssnad på (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.23-26). Barnperspektiv är komplext och Arnér & Tellgren (2006 s.33) menar det kan definieras på olika sätt beroende på sociala, kulturella och historiska förhållanden i samhället. Risken är att man tolkar barn utifrån de egna referensramarna och det vuxna perspektivet trots att man tror att man utgår från ett barnperspektiv där barnet är i fokus (Arnér & Tellgren 2006 s.28).

För att kunna förstå barns perspektiv å sin sida, är en förutsättning att utveckla kunskapen tillsammans med barnet genom att bemöta dem som de viktiga informanter och samtalspartners de är. (Arnér & Tellgren 2006 s.41) Både Arnér & Tellgren (2006 s.41-42) och Johansson & Pramling Samuelsson (2007 s.23-26) skriver om vikten av att beakta att alla är olika och därmed också bör bemötas på ett individuellt sätt. Med hjälp av god kommunikation mellan vuxen och barn menar Arnér & Tellgren (2006 s.40) att man kan lära sig mycket när det gäller att betrakta världen ur det enskilda barnets perspektiv, men att fullt ut förstå barns olika perspektiv anser de inte vara möjligt.

Arnér & Tellgren (2006 s.32-33) skriver om G.H. Meads filosofi om perspektivtagande där man i ett välfungerande samspel med andra kan sätta sig in i deras situation och förstå deras synsätt samtidigt som man också själv håller fast vid sina egna perspektiv.

5.3 Kommunikation

Kommunikation är en social process, ett samspel mellan människor, som handlar om att kunna beröra och nå fram till den eller de man kommunicerar med. Kommunikationen är avgörande för hur man kan möta varandra. Människan har ett stort behov av att kommunicera med andra och man utbyter tankar och idéer för att uppnå förståelse. (Nilsson & Waldemarson 2007 s.11-13) Språk och kommunikation är nära sammankopplade men för att kommunicera behöver man inte använda sig av tal eller ett språk. Den icke-verbala kommunikationen där bland annat kroppsspråket, gester och miner är centrala sker hela tiden, både medvetet och omedvetet. (Nilsson & Waldemarson 2007 s.65-67)

Enligt Ellneby & von Hilgers (2010 s.13-14) är det viktigt att vara medveten om hur barns kommunikativa utveckling ser ut för att man som vuxen ska kunna anpassa sig till den mognadsnivån de befinner sig på. Ett barns språkliga och kommunikativa utveckling startar långt innan barnet lär sig prata. Kommunikationen sker genom skrik, joller och ögonkontakt och språkutvecklingens första steg är samspelet mellan barnet och den vuxna, där den vuxna tolkar och förstår barnets behov. (Ellneby & von Hilgers 2010 s.14).

Gråt och skrik uttrycker många olika känslor och språkutvecklingen går i olika faser de två första åren. Ett litet barn förstår mycket men kan inte ännu sätta ord på händelser. (Ellneby & von Hilgers 2010 s.15-16). Som vuxen kan man stöda den kommunikativa utvecklingen genom att berätta och bekräfta vad som hela tiden sker runt omkring barnet (Ellneby & von Hilgers 2010 s.20). Under barns tredje och fjärde år är språkutvecklingen stor. Den vuxna behöver ha tålamod och låta barnet få tid till att uttrycka sig, istället för att försöka hjälpa till och skynda på barnet. Barn i den här åldern vill förstå sammanhang och frågar mycket. (Ellneby & von Hilgers 2010 s.17-18) Barn i fem och sex års åldern kan ofta använda sig av långa och komplicerade meningar och deras funderingar och frågor kan börja komma att handla om mer existentiella saker. (Ellneby & von Hilgers 2010 18-19)

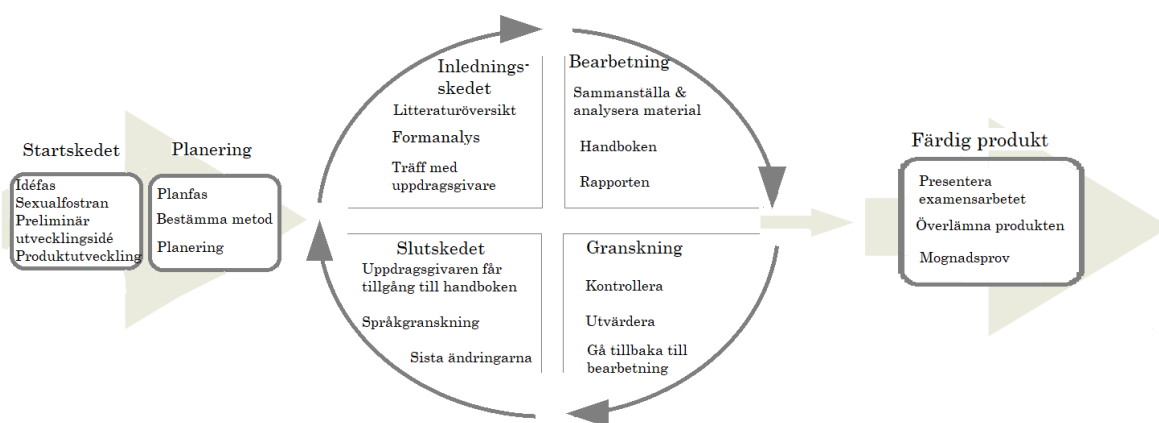
Genom en fungerande kommunikation ges barnen möjlighet att kunna uttrycka sig och våga framföra sina åsikter. Ellneby & von Hilgers skriver om hur pedagoger i grupp genom sitt förhållningssätt till barnet i hög grad påverkar hur samtalet kommer att bli. Genom att lyssna aktivt, ha ett lugnt och inkännande förhållningssätt samt lyckas skapa en god stämning kan barnet känna sig bekvämt i samtalet. Däremot kan ett splittrat och okoncentrerat intryck göra barnet oroligt och ge upplevelsen att den vuxna inte är intresserad av det som barnet säger. Blir barnen bemötta och sedda med respekt och förståelse utvecklar de tillit till både sig själv och sin omvärld. Det förhållningssätt de vuxna i gruppen har till barnen och även till varandra påverkar uppväxt, självkänsla och självbild hos barnen. (Ellneby & von Hilgers 2010 s.52-54)

6 METODBESKRIVNING

Det här examensarbetet är ett verksamhetsinriktat examensarbete och som metod har jag använt mig av produktutveckling. Silius- Ahonen & Haldin (2014 s.6) skriver att verksamhetsinriktade examensarbeten skiljer sig från de mer traditionella vetenskapliga arbetena på några punkter som till exempel att man behöver göra en formanalys, men att det också finns likheter som man behöver läsa in sig på för att få en referensram. Då man använder produktutveckling som metod i sitt examensarbete innebär det inte bara att man skapar en produkt utan också att man kan rapportera om hur hela processen för

den slutliga produkten har sett ut (Vilkka & Airaksinen 2003 s.9-10). Utöver produktutvecklingen valde jag att göra en litteraturoversikt för att få en teoretisk grund till mitt arbete.

För att göra arbetsprocessen strukturerad för mig själv och lättöverskådlig för läsare har jag använt mig av Salonens modell för produktutveckling och modifierat de sju steg som modellen har till mitt eget arbete.

Figur 1. Salonens modell för produktutveckling, modifierad av skribenten (Salonen 2013 s.20)

6.1 Startskedet

I det första skedet, startskedet, skriver Salonen (2013 s.17) att utvecklingsbehovet, den preliminära utvecklingsidén, verksamhetsmiljön samt olika aktörer kommer fram. Tillsammans diskuterar och reflekterar man kring ärenden som gäller processen.

Sommaren 2019 startade min process med examensarbetet då jag gick kursen Examensarbete: Idéfas. Barnvårdsföreningens projekt Sexualfostran för småbarnsföräldrar väckte genast mitt intresse och för att få behörighet som lärare inom småbarnspedagogik valde jag att också inkludera personal inom småbarnspedagogiken i mitt ämne. Under kursens gång bestämde jag mig för att göra en handbok om barns sexualitet till vuxna som har barn i åldern 0-6 år eller jobbar med barn i den här åldern.

Under idéfasen fördjupade jag mig i ämnet barns sexualitet genom vetenskapliga artiklar och litteratur för att få en större förståelse för vad det innebär. Att det i Finland inte finns ett så stort utbud av svenskt material för vuxna att använda sig av bekräftades för mig. Då jag definierat utvecklingsområdet gjorde jag upp en plan för arbetsprocessen och satte igång med att samla in relevant litteratur om ämnet, vilket syns i kapitel 3 i den här rapporten.

6.2 Planering

I det här skedet beslöt jag mig för att göra en litteraturoversikt för att kunna redogöra för barns sexualitet i min produkt. Friberg (2016 s.133) menar att man med hjälp av olika vetenskapliga källor skaffar sig kunskap om området som valts och sedan skapa ett fristående arbete. Forsberg & Wengström (2014 s.30-31) skriver att man i en litteraturoversikt ska söka, kritiskt granska och sammanställa litteratur för det valda området. Enligt Patel & Davidson (2019 s.60) söker man vanligtvis efter information i antingen tryckta eller elektroniska handlingar i form av artiklar och böcker.

Under hösten 2019 fortsatte arbetet med examensarbetet i kursen Examensarbete: Planfas. Planeringen handlade främst om att läsa in mig på området och på så sätt få fram vilka ämnen jag vill ta upp i handboken och rapporten. Planen för mitt examensarbete presenterades på planseminarium och godkändes i november 2019 och skrivprocessen fortsatte.

6.3 Inledningsskedet

I de två tidigare skedena handlade det till största delen om att planera processen och skapa en handlingsplan med dokumenterade mål för hur processerna skulle gå till. I det tredje skedet började sedan arbetet med att göra litteraturoversikten. Jag använde mig av fyra databaser; EBSCO, ERIC, SAGE och Science Direct. Sökorden var bland andra childrens sexuality, sexual development, young children, communication, integrity och personal safety education i olika kombinationer. Av de artiklar som jag hittade med

hjälp av de här sökstrategierna begränsade jag antalet enligt mina inklusions- och exklusionskriterier (Bilaga 1). Genom att sedan läsa abstraktet till artiklarna avgjorde jag om de var relevanta för mitt arbete och detta gav mig fem artiklar och en bok utöver materialet från litteratursökningen i kapitel 3.

Jag träffade Barnvårdsföreningens representant, som jag tidigare varit i kontakt med via e-post, och tillsammans diskuterade vi kring innehållet i handboken. Då själva handboken var min idé presenterade jag min plan som utgick från att bygga upp handboken kring vad barns sexualitet innebär, hur man pratar om fortplantning med barn och hur man kan stöda barns integritet. Representanten förhöll sig positivt till detta och det enda önskemål som framkom var att det också skulle finnas någon form av övningar eller tips som den vuxna och barnet tillsammans kunde använda sig av. Gällande designen på handboken fanns inga krav från deras sida, men jag bekantade mig med flera av deras tidigare produkter och i linje med dem kom jag fram till att göra min handbok enkel och tydlig.

Av studiekamrater fick jag tips om programmet Canva som visade sig vara ett lättanvänt och mångsidigt verktyg. Jag valde ett färdigt botten från Canvas material men har sedan ändrat på färgerna och utformningen med hjälp av deras former och figurer. För att tydliggöra produktens innehåll för läsaren har jag använt mig av fyra olika färger på sidhuvudena i handboken; blått för text som gäller barns sexualitet i allmänhet, grön till text som rör 0-2 åringar, gul till text som rör 2-4 åringar och orange till text som rör 4-6 åringar. De här indelningarna valde jag med tanke på barns utveckling och lärande.

Idéerna till boktipsen som finns i handboken fick jag under kursen Småbarnspedagogisk verksamhet där användningen av bilderböcker i barngrupper diskuterades. Att använda sig av bilderböcker som stöd skapar naturliga diskussionstillfällen och möjlighet för barn att prata om egna erfarenheter. På Borgå stadsbibliotek hittade jag barnböcker som berörde barns sexualitet och valde sedan ut några som jag tyckte att passade ihop med innehållet i handboken.

I inledningsskedet slog jag fast *Småbarns sexualitet- En handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik* som namn för handboken samt för-

tydligade och omformulerade mina frågeställningar och delar av den teoretiska referensramen efter den respons jag fick på planseminariet.

6.4 Bearbetning

Salonen (2013 s.18) beskriver bearbetningsskedet som det viktigaste efter planeringskedet. Det är också det skede som är det längsta och mest krävande då allt som planerats och förberetts ska förverkligas.

Materialet från litteraturoversikten analyserade jag med en deduktiv innehållsanalys, vilket innebär att man använder sig av färdigt utvalda kategorier och analysen styrs av ett visst tema. Kategorierna i det här examensarbetet är barns sexualitet, fortplantning, integritet och säkerhet. Innehållsanalysen innebär att jag i princip tog isär materialet och sedan satte ihop det på ett nytt sätt för att öka informationsvärdet och få fram pålitliga slutsatser. (Tuomi & Sarajärvi 2017 s.150-156)

I det här skedet märkte jag att jag behövde strukturera mitt arbete på ett annat sätt än jag gjort i de tidigare skedena, så jag gjorde upp en processdagbok. Vilka & Airaksinen (2003 s.19-22) skriver att man behöver fundera över vad som är ett fungerande system för en själv och i min dagbok dokumenterade jag bland annat tidsplaner, mål och tankar som uppkom under processen. Arbetet med att utveckla handboken började och skrivandet av rapporten fortsatte.

6.5 Granskning

Under granskningsskedet gäller det att kontrollera och utvärdera det arbete man har gjort och göra ändringar där det behövs (Salonen 2013 s.18). Konkret för det här examensarbetet innebär det att steg 4 och 5 i modellen upprepades genom att jag skrev, lät texten vila och i ett senare skede gick tillbaka till den för att göra möjliga ändringar. Med distans till texten kunde jag se den ur en annan synvinkel och upptäcka sådant som behövde förtydligas.

Jag beslöt mig också för att ändra titeln på min rapport till samma titel som handboken redan fick i ett tidigare skede, för att det skulle vara klarare att de hör ihop.

6.6 Slutskedet

Slutskedet handlade om att finslipa produkten. Rapporten och handboken språkgranskades, Barnavårdsföreningens representant fick tillgång till handboken för att ge kommentarer angående den och när de sista förändringarna var gjorda lämnades examensarbetet in för granskning. Examensarbetet presenteras på Thesis Forum i maj 2020.

6.7 Färdig produkt

Resultatet av produktutvecklingen är handboken *Småbarns sexualitet- en handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik*. Texten i handboken består av teori och information från min rapport som jag omformulerat och sammanfattat för att göra handboken lättläst.

Handboken skickades till Barnavårdsföreningens representant med e-post och sedan är det upp till dem när eller om de publicerar den på sina hemsidor eller på sina sociala medier.

7 RESULTAT

En god sexualfostran innebär att man pratar om kroppens uppbyggnad och funktioner. Det handlar inte om att ha ett enda stort samtal med barnet strax innan puberteten, utan om en pågående dialog som är en naturlig del av vardagen redan från att barnet är litet. Att vänta tills barn själv börjar ställa frågor som rör sexualitet är enligt Ingman- Friberg & Cacciatore (2016 s.27) inte tillräckligt. Det är inte alltid som barn vågar prata om eller ens kan sätta ord på det de funderar på. Men genom att ha en öppen och naturlig kommunikation i hemmet, där man pratar om kroppen, känslor och relationer får barn

öva att uttrycka sig och lär sig därmed att sätta ord på sina upplevelser, känslor och tankar. Att barnet får tillgång till det här språket innebär att det inte blir försvarslöst utan kan berätta om till exempel någon har rört vid det på ett opassande sätt. (Ingman- Friberg & Cacciatore 2016 s.27)

Inom småbarnspedagogiken handlar sexualfostran enligt Korteniemi- Poikela & Cacciatore (2015 s.42) om att stöda barnets utveckling genom att med åldersanpassad information lära barnet att känna sin egen kropp, lyssna till sina känslor samt respektera andras kroppar och känslor. Att få svar på sina frågor och funderingar kring sexualitet och den egna kroppen på ett respektfullt och öppet sätt ger förutsättningar till att känna stolthet och trygghet vilket i sin tur leder till att man kan utveckla en god och ansvarsfull sexualitet. (Korteniemi- Poikela & Cacciatore 2015 s.32-34)

Barn är intresserade av hur kroppen fungerar och pratar gärna om det, och på vilket sätt den vuxna bemöter detta är grundläggande. Genom ett neutralt språk där man använder sig av korrekta benämningar för kroppsdelar och beskriver kroppens funktioner på ett positivt sätt menar Balter et al. (2016 s.35) att man kan stärka både självkänsla hos barnet och deras upplevelse av den egna kroppen. Ofta underskattas barns förståelse för vad sexualitet och relationer innebär och vad de redan vet. Barn snappar upp mer från sin omgivning än vad många vuxna anar och utbyter sedan kunskap och iakttagelser med andra barn. (Davis & Robinson 2010 s.259). Stone et al. (2013 s.237) menar att man borde se på barns sexualitet och diskutera kring den som vilket annat ämne som helst och jämför det med att man inte heller väntar på att barn ska ställa frågor om till exempel trafikregler eller olycksrisker innan man börjar prata om det med dem.

I Güder & Alabays (2018 s.147) undersökning visade det sig att det barn ställer frågor om och är nyfikna på är de fysiska skillnaderna mellan könen och hur människans fortplantning ser ut. Att barn vill veta mer om hur bebisar blir till uppgav även vårdnadshavare och pedagoger i forskning gjord av Ey et al. (2017 s.689). De här frågorna behöver barn få uppriktiga och åldersanpassade svar på.

I WHO:s standarder (2010 s.41) rekommenderas att de vuxna berättar om fortplantningen som det är och inte försöker kringgå ämnet med myter om till exempel att storken

kommer med bebisar. Man ska inte heller avfärda samtalen genom att säga att barnet är för litet för att veta någonting om saken (WHO 2010 s.12). Till ett litet barn kan det räcka med att man säger att bebisen kommer från mammans mage och när barnet senare börjar fundera på hur bebisen kom dit kan man berätta att det behövs ägg som finns i kvinnans kropp och spermier eller frön som finns i mannens kropp. (WHO 2010 s.12)

Till de vuxnas uppgifter hör att lära barn om kroppslig integritet och vad som är privat utan att påföra skuld- och skamkänslor. Självförtroendet, självkänslan och integriteten utvecklas tidigt hos barn och Ingman- Friberg & Cacciatore (2016 s.27) skriver att om barn får lära sig att lyssna på sin egen kropps signaler och ges utrymme till att också uttrycka dem har det en positiv inverkan på dessa egenskaper. Att känna att man får och vågar säga ja till sådant man vill göra och nej till sådant som inte känns bra ökar förutom barnets integritet också förståelsen för andra människors känslor och gränser. (Ingman- Friberg & Cacciatore 2016 s.27)

Ingman- Friberg & Cacciatore (2016 s.67) skriver att föräldrar och vårdnadshavare har den största och viktigaste rollen i sina barns sexualfostran. Det är från dem barnen får sina värderingar och lär sig om trygghet och kärlek.

7.1 0-2 åringar

För barn i åldern 0-2 år handlar sexualitet om att upptäcka och forma sin kroppsbild genom att undersöka, leka och lära sig namnet på de olika kroppsdelarna. Det är därför viktigt att barnet får lära sig att alla ställen på kroppen har bra namn och att de vuxna bekräftar att alla känslor är tillåtna för barnet. I den här åldern börjar man också lära sig hur omgivningen fungerar och som vuxen kan man stöda barnet genom att ge närhet och trygghet. (Korteniemi- Poikela & Cacciatore 2015 s.37)

Den vuxnas uppgift är att lära barnet om gränssättning. Det handlar om att lära barn att deras känslor, önskningar och behov beaktas, det andra gör mot en ska inte kännas illa. Barn har rätt att få skydd av vuxna och att få visa eller säga till när det inte är okej med till exempel beröring. Gränssättning innebär också att barnet lär sig att det är tillåtet att

röra vid sig själv men att det inte alltid är okej att röra vid andra. Alla ställen på kroppen är inte heller i alla situationer lämpliga att röra vid eller visa upp. (WHO 2010 s.38- 39)

7.2 2-4 åringar

I 2- 4 års ålder börjar barn ofta visa större uppmärksamhet för nakenhet och andras kroppar. Mer avancerade tankar och frågor om fortplantning börjar så småningom komma och som vuxen behöver man kunna ge enkla och konkreta svar. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2015 s.37). Det gäller att lyssna vad barnet funderar på och inte ge för komplicerade förklaringar, men att ändå inte heller försöka kringgå eller undvika samtalen då detta enligt Korteniemi- Poikela & Cacciatore (2015 s.32) kan skapa förvirring och ge signaler att sexualitet är någonting skrämmande eller någonting att skämmas för.

De fysiska skillnaderna mellan könen intresserar och barn börjar ställa frågor och vill undersöka sin egen kropp och andras kroppar. Det här innebär att den vuxnas uppgift är att lära dem ännu mer om självbestämmanderätten och integritet, vad som är privat och att man respekterar sina egna och andras gränser. Att barn lär sig att de har makten över sin kropp påverkar också hur de i framtiden tänker på sin säkerhet. Genom att låta barnet öva på att berätta vad det tycker om och vad som inte känns bra lär man det att det kan bestämma över sin egen kropp och berätta vad det vill eller inte vill. (Ingman- Friberg & Cacciatore 2016 s.26-31)

I den här åldern är det vanligt att barn rör sig själva för att uppleva njutning. Det här kan kännas svårt att förhålla sig till för den vuxna, men genom att ha ett positivt, eller åtminstone neutralt, förhållningssätt till barns onani undviker man att överföra skuld- och skamkänslor till barnet. (WHO 2010 s.39-40)

7.3 4-6 åringar

I 4-6 års ålder ökar förståelsen för den egna kroppen och för hur man ska bete sig och visa närhet i olika situationer. I den här åldern uttrycks barnets sexualitet tydligt genom barnets känslor och sättet att tala om dem. (Korteniemi- Poikela & Cacciatore 2015

s.37) Det är vanligt att lite äldre barn kan känna sig obekväma eller börjar fnissa när någonting gällande sexualitet kommer upp, men det kan också uttryckas i teckningar, fräcka vitsar eller fult språk från barnet. Ey et al. (2017 s.684)

När ett barn blir äldre blir det allt viktigare med kompisrelationer och att få vara ifred från vuxna och eventuella syskon och då blir också säkerhetsfostran en viktigare del. Det är inte bara med tanke på att det kan finnas vuxna som kan vilja barnet illa utan också för att jämnåriga vänner, i sin nyfikenhet, kan gå över gränser. Barn i den här åldern är oftast medvetna om hur bra och dålig beröring känns och hur man försvarar sina egna gränser, men det betyder inte att de i alla situationer skulle våga säga ifrån. (WHO 2010 s.41-44) Att fortsätta stöda barnet och gå igenom kunskaper där barnet till exempel lärs att säga nej, avlägsna sig och våga berätta för en vuxen hen litar på om någonting obehagligt händer är viktigt. Tillsammans kan man diskutera vem som skulle vara en trygg vuxen att vända sig till. (Korteniemi- Poikela & Cacciatore 2015 s.37- 38)

I WHO:s riktlinjer (2010 s.39) nämner man metoden bra och dåliga hemligheter som kan vara till stöd för ett barn. En bra hemlighet ska inte göra en ledsen eller orolig. Om det uppstår situationer där någonting känns obehagligt ska barnet veta att det kan och ska berätta om detta för någon det litar på.

8 DISKUSSION

I det här kapitlet kommer jag att reflektera kring hur metoden, processen och utvecklingen av produkten sett ut. Jag kommer avsluta kapitlet och examensarbetet med en diskussion kring idéer för fortsatt forskning och utveckling.

8.1 Metod

För mig var valet av ämne till mitt examensarbete väldigt enkelt. Sexualfostran för småbarnsföräldrar väckte genast mitt intresse och jag fick flera idéer kring vad som skulle kunna utvecklas eller undersökas. Då jag själv, både i mitt yrkesliv och i mitt privatliv, upplevt att det saknas någon form av stödmaterial som man kan använda sig av då man

pratar om sådant som rör barns sexualitet bestämde jag mig för att göra någonting konkret.

Först tänkte jag på en broschyr i pappersformat, men då jag funderade närmare på saken insåg jag att utrymmet skulle begränsa innehållet. Dessutom ville jag inte riskera att broschyren skulle bli ett bortglömt papper i mängden som ingen orkar ta itu med. Därför valde jag att istället göra en handbok i elektroniskt format. I en handbok kan utrymmet och sidantalet vara större vilket gör att innehållet inte behöver pressas ihop. Det elektroniska formatet möjliggör också att handboken kan nå ut till flera användare utan någon extra kostnad samt att man i princip kan läsa den var som helst.

För att göra en handbok var produktutveckling som metod det mest självklara. I Salonens (2013) bok *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle* bekantade jag mig med hans modell för produktutveckling. Genom att sedan läsa examensarbeten där man använt sig av hans modell insåg jag att den skulle passa mig i produktutvecklingen. Modellen är klar och visar tydligt hur de olika stegen hör ihop och att man också kommer att behöva gå tillbaka och göra ändringar och förbättringar under arbetets gång. Jag valde att även använda mig av Vilkka & Airaksinens (2003) bok *Toiminnallinen opinnäytetyö* då jag ansåg att den kompletterade Salonens bok bra.

Vilken metod jag skulle använda mig av för att få fram en relevant och tillförlitlig kunskapsgrund funderade jag ganska länge på. Att i samband med produktutvecklingen göra en behovsutredning eller en intervjustudie bland föräldrar, vårdnadshavare och/eller personal inom småbarnspedagogiken hade visserligen gett mig insyn i hur det ser ut på fältet, men jag ansåg att dessa metoder inte skulle ha gett ett tillräckligt djupt vetenskapligt underlag till min handbok. Därför föll valet till slut på en litteraturöversikt. Materialet analyserades med en deduktiv innehållsanalys. Först använde jag endast mina frågeställningar som kategorier för att dela in materialet, men jag märkte sedan att det behövdes fler och mer specifika kategorier för att få en bättre översikt på materialets innehåll.

En utmaning var att hitta artiklar och forskningar om barns sexualitet och sexuella utveckling som inte handlade om sexuellt våld eller övergrepp mot barn. En annan utmaning var att innehållet i artiklarna inte alltid gick att tillämpa direkt på de förhållanden vi har i Finland. Jämfört med många andra länder har vi en ganska öppen syn på till exempel kroppar och nakenhet och att då göra en handbok där innehållet är på en så allmän nivå hade inte gett läsarna någonting nytt. Detta var en orsak till att jag inte bara höll mig till vetenskapliga artiklar utan också använde mig av föreskriftsguider och böcker som skrivits av insatta inom området i Finland.

8.2 Process

För att strukturera mitt arbete gjorde jag en processdagbok. Genom att skriva ner mål och vad jag ville ha gjort inom vissa utsatta tider var det också lättare att fokusera på några saker åt gången. Trots tidsplanen tog examensarbetet längre tid än vad jag från början planerat och jag har i vissa stunder funderat på om jag, med tanke på att jag varit ensam under processen, gjort ett för stort projekt. Barns sexualitet är ett omfattande ämne och jag märkte att jag tappade fokus från mina kategorier för att jag påverkades av allt det viktiga jag läste. Men med hjälp av att dra riktlinjer och göra avgränsningar lyckades jag hitta tillbaka till det väsentliga och också hålla motivationen uppe. Både gruppmedlemmar och lärare i handledningsgruppen har varit ett värdefullt stöd under processen och tillsammans med dem har jag kunnat bolla tankar och idéer. Så här i efterhand är jag nöjd och ser att den här extra tiden gav mig mer möjligheter till att reflektera och göra ändringar i handboken och rapporten.

Om man endast läser handboken är jag medveten om att tyngden på forskning kanske inte är lika framträdande som om man också läser den här rapporten. Men jag anser ändå att jag lyckades göra en litteraturoversikt som gav mig en stadig grund att utgå från och i handboken kan man se att innehållet överensstämmer med frågeställningarna i kapitel 2

Under hela arbetet har jag haft min teoretiska referensram i tankarna och jag tycker att det framkommer både i rapporten och i handboken. Texten och övningarna i handboken

är utformade så att den vuxna ska kunna sätta sig in i barns situation och förstå deras synsätt, samtidigt som man ändå själv håller fast vid sina egna perspektiv. För att kunna bemöta barn som de enskilda individer de är och stöda utvecklingen och tillväxten kan innehållet anpassas enligt barnets mognadsnivå och kommunikativa utveckling. Blir barnen bemötta och sedda med respekt och förståelse utvecklar de tillit till både sig själv och sin omvärld.

Hur en del av de övningar och tips som finns i handboken fungerar i praktiken har jag kunnat testa då jag under den här tiden jobbat inom småbarnspedagogiken. Vid situationer där dessa samtal uppkom med barnen upplevde jag inte att jag blev ställd eller försökte undvika att prata om det, utan istället kunde jag komma med enkla svar och kommentarer. Det som kändes mer obekvämt var vad kollegor skulle tycka och tänka. Många vuxna vet inte hur de ska förhålla sig till barns kommentarer, lekar och frågor och har också en förvrängd bild av vad barns sexualitet innebär. Gemensamma riktlinjer för personal inom småbarnspedagogiken skulle avdramatisera det hela och istället öka förståelsen och underlätta för alla i arbetsgemenskapen.

8.3 Produkt

Min slutprodukt är handboken *Småbarns sexualitet- en handbok för föräldrar, vårdnadshavare och personal inom småbarnspedagogik*. Den inleds med att redogöra för vad barns sexualitet innebär, vilket kändes som en naturlig start med tanke på kunskapsbristen det finns kring ämnet. Att också ta upp fortplantning och integritet, som jag har märkt att man ofta återkommer till i den litteratur jag bekantat mig med, var förslag som även Barnavårdföreningens representant under vårt möte hösten 2019 tyckte att lämpade sig bra för handboken.

Handbokens design har jag själv planerat och den är gjord med gratisprogrammet Canva där man kan skapa olika layouter till exempel för handböcker, broschyrer eller presentationer. Programmet hade jag inte någon erfarenhet av sedan tidigare, men det var lättanvänt och mångsidigt och handbokens utseende blev som planerat. Jag gjorde en enkel

layout för att inte ta uppmärksamhet från textens innehåll och språket i texten försökte jag hålla enkelt och rakt för att handboken skulle bli lättanvänd.

Trots att jag har tänkt på att inte använda mig av begrepp och uttryck som kan upplevas som stötande, negativa, eller dömande i handboken är jag ändå medveten om att det finns en risk för att användare av handboken kan tolka innehållet på ett annat sätt än vad som är tänkt. För en del är tanken på sexualfostran för småbarn fortfarande främmande och man kan också ha egna erfarenheter som gör att man reagerar på saker som tas upp i handboken. Jag hoppas att den ändå kan fungera som en ögonöppnare och att man kan inse att det är frågan om barns naturliga utveckling.

8.4 Förslag till utveckling och fortsatt forskning

Det skulle vara intressant att göra en uppföljning för att se om handboken använts och hur den mottagits. Med en intervjustudie bland personal inom småbarnspedagogiken kunde man till exempel undersöka om de upplever att deras kunskap har ökat, om de bemöter barns sexualitet på ett annat sätt och om de haft nytta av produkten. Med en enkätundersökning eller intervjustudie riktad till föräldrar och vårdnadshavare kunde man få reda på om inställningen till barns sexualitet har förändrats och om de känner en större säkerhet kring att prata om sexualitet med sina barn.

En guide för personal inom småbarnspedagogiken med riktlinjer för hur man ska förverkliga sexualfostran i verksamheten kunde vara ett alternativ till fortsatt forskning och produktutveckling. Någon form av material som var riktad direkt till småbarn, som till exempel korta filmer om kroppsintegritet och känslor kunde också vara en produkt som det skulle finnas behov av.

KÄLLOR

- Arcada. 2019. God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada. Tillgänglig:
https://start.arcada.fi/system/files/media/file/2019-06/god_vetenskaplig_praxis_i_studier_vid_arcada.pdf
Hämtad 10.10. 2019
- Arnér, E. & Tellgren, B., 2006, *Barns syn på vuxna- att komma nära barns perspektiv*, Studentlitteratur, Lund
- Balter, A-S, van Rhijn, T. M. & Davies, A. W.J, 2016, The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perception, *Canadian Journal of Human Sexuality*, Nr.1, Vol. 25 s.30-40
- Barnavårdsföreningen, *Stärkt föräldraskap -bättre barndom*,
Tillgänglig: <https://bvif.fi/sv/omoss/> Hämtad 22.4.2020
- Befolkningsförbundet. Tillgänglig:
https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/barn_och_sexualitet/ Hämtad 23.1.2020
- Cederlund, C. & Berglund, S-A., 2017, *Socialpedagogik- pedagogiskt socialt arbete*, Liber, Stockholm
- Christensen, C., Wright, R. & Dunn, J., 2017, 'It's awkward stuff': conversations about sexuality with young children, *Child & Family Social Work*, Nr.22, s. 711-720
- Davis, C. & Robinson, K, 2010, Hatching Babies and Stork Deliveries: risk and regulation in the construction of children's sexual knowledge, *Contemporary Issues in Early Childhood*, Nr. 3, Vol. 11 s. 249-262
- Ellneby, Y. & von Hilgers, 2010, *Att samtala med barn genom att lyssna med fyra öron*, Natur och Kultur, Stockholm
- Ey, L-A., McInnes, E. & Rigney L.I., 2017, Educators' understanding of young children's typical and problematic sexual behaviour and their training in this area, *Sex Education*, Nr.6, Vol. 17, s. 682-696

- Friberg, F., 2016, *Dags för uppsats- vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*, Studentlitteratur, Lund.
- Güder, S. Y. & Alabay, E. 2018, Children's Questions and Answers of Parents: Sexual Education Dilemma. *International Journal of Progressive Education*, Nr. 6, vol. 14, s. 138- 151
- Ingman-Friberg, S., & Cacciatore, R., 2016, *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä.*, Väestöliiton Familia Oy, Helsingfors
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I., 2007, *Att lära är nästan som att leka- lek och lärande i förskola och skola*, Liber, Stockholm
- Johansson, S. & Skärgren, L., 2014, *Socialpedagogik*, Liber, Stockholm
- Korteniemi- Poikela, E. & Cacciatore R., 2015, *Sexualiteten steg för steg*, Utbildningsstyrelsen, Helsingfors.
- Lapsenoikeudet. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Tillgänglig:
<https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
Hämtad 12.10. 2019
- Madsen, B., 2006, *Socialpedagogik. Integration och inklusion i det moderna samhället*. Studentlitteratur, Lund
- Nilsson, B. & Waldemarson, A-K. 2007, *Kommunikation. Samspel mellan människor*, tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund
- Nivala, E. & Ryyänen, S., 2019, *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Gaudeamus, Helsingfors
- Patel, R. & Davidsson, B. 2019, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund

- Salonen, K., 2013. *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle*, Tillgänglig: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf> Hämtad 10.11.2019
- Silius- Ahonen & Haldin 2014. *Om verksamhetsinriktade examensarbeten*. Arcada. Helsingfors.
- Stone, N., Ingham, R. & Gibbins, K., 2013, Where do babies come from?' Barriers to early sexuality communication between parents and young children, *Sex Education*, Nr. 2, vol.13 s.228-240
- Stone, N., Ingham, R., McGinn, L. & Bengry- Howell, A. 2016, Talking relationships, babies and bodies with young children: the experiences of parents in England. *Sex education*, Nr 5, vol. 17, s. 588-603
- Svenska Yle, 2019, Min kropp är min - en serie för barn om kroppen, gränser och sexuellt våld. Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/09/02/min-kropp-ar-min-en-serie-for-barn-om-kroppen-granser-och-sexuellt-vald> Hämtad 23.1.2020
- THL, Seksuaalikasvatus. Tillgänglig: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus Hämtad 22.10.2019
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2017. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Helsingfors, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Utbildningsstyrelsen, 2019, Grunderna för planen för småbarnspedagogik. Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_planen_for_smabarnspedagogik_2018.pdf Hämtad 22.10.2019
- Vilka, H. & Airaksinen, T., 2003, *Toiminnallinen opinnäytetyö*, Helsingfors, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- WHO. Maailman terveysjärjestön, Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Tillgänglig: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad 12.10.2019

BILAGA 1 INKLUSIONS- OCH EXKLUSIONSKRITERIER

Inklusionskriterier

- Forskning och studier gjorda mellan åren 2009 och 2020
- Artiklar tillgängliga i full text
- Peer reviewed- granskat material
- Artiklar skrivna på engelska, svenska och finska

Exklusionskriterier

- Forskning och studier gjorda tidigare än 2009
- Avgiftsbelagt material
- Artiklar om avvikande sexuellt beteende hos barn
- Artiklar om sexuellt våld eller övergrepp mot barn